

NOVE ZELENE POLITIKE: HRONIKA RADA ŽENA NA SELU

NOVE ZELENE POLITIKE: HRONIKA RADA ŽENA NA SELU

„ Seoske žene su mali kombinati – to su žene koje stvarno mogu sve, znaju sve, ali nemaju dovoljno podrške. Prvo u svojoj porodici, pa u svojoj zajednici, a da ne pričamo o tome kako država gleda generalno i na muškarce i na žene, i uopšte na poljoprivrednike.“

Marina Tucaković, Radmila Gujaničić, Ženski centar Užice

Sadržaj

Mesto BeFem-a u radu sa ženama na selu _____	5
Rad i udruživanje žena na selu kao ključno rešenje za unapređenje položaja ruralnih zajednica _____	6
Geografske crtice _____	7
Vojvodina _____	7
Užice _____	7
Priboj _____	7
Žene u Srbiji danas _____	8
Položaj žena na selu: višestruko marginalizovane grupe _____	10
Studija slučaja: moguće strategije za unapređenje položaja žena na selu _____	12
Bački Monoštor _____	12
Stanišić _____	13
Priboj _____	15
Užice _____	16
Preporuke za lokalnu akciju _____	19
Korišćena literatura _____	20

Mesto BeFem-a u radu sa ženama na selu

[Statistika pokazuje](#) da je samo 17 odsto seoskih žena, koje imaju pravo da upravljaju, ili su vlasnice poljoprivrednih gazdinstava, dok 88 odsto kuća u selu se nalazi u vlasništvu muškaraca. O njihovom teškom položaju govori i činjenica da 60 odsto žena na selu uopšte nema uplaćeno penzijsko osiguranje. Radni dan žene na selu traje i do 15 sati, jer uključuje tradicionalne poslove vezane za kuću, bavljenje teškim fizičkim poslovima, kao i brigu o starijim članovima porodice. Činjenicom da žene nemaju u posedu zemljište i da tu leže osnovne njihove neravnopravnosti ne može se opravdati celokupan njihov položaj.

[BeFem](#) prepoznaje da je neophodno delovati u nekoliko smerova: dugoročno podsticati povećanje vlasništva nad zemljom, a kratkoročno podsticati obrazovne i ekonomske aktivnosti žena na selu, u poljoprivredi i izvan nje (pokretanje seoskih turističkih gazdinstava), koje se mogu odvijati na manjim posedima (bio bašte, plastenci), ili manjim objektima (na primer kroz obnovu, zakup ili kupovinu starih i napuštenih imanja).

BeFem doprinosi kroz razmenu znanja i podizanje vidljivosti rada pojedinki i lokalnih ženskih grupa, organizovanje i umrežavanje žena u ruralnim područjima. Pristup, odnosno dostupnost feminističkog znanja uglavnom je vezana za velike gradove i aktivnosti nevladinih organizacija koje organizuju seminare i konferencije u tim velikim mestima. Sa druge strane verujemo da je feminističko znanje za sve i da pristup tom znanju utiče na živote svih žena, a time i na zajednice u kojima one žive i u kojima su aktivne. Zbog toga su naše aktivnosti usmerene na decentralizaciju tog znanja, odnosno izmeštanje u ona mesta gde znanje nije dostupno.

U saradnji sa ženama sa sela već godinama organizujemo Letnje feminističke susrete mladih seoskih žena u severno-bačkom okrugu. Kroz predavanja i radionice mlade žene započinju ili uvećavaju sopstvena znanja o ženskim pravima, istoriji feminizma, rodno zasnovanom nasilju, ženskom telu, novim medijskim strategijama otpora, feminističkim počecima i drugim temama. Tom prilikom iznova se možemo uveriti da kroz kontinuirano obrazovanje i sticanje novih veština, ali i izgradnju novih savezništva i prijateljstava da stvarnost može da se menja, čini boljom i drugačijom, otvorenom za razlike. Lične priče i promene koje prave u svojim sredinama sve one žene koje smo tokom godina upoznale na ovim susretima inspiracija su za našu medijsku produkciju. Zajedno sa [Fondacijom Hajnrih Bel](#) uredile smo [medijsku triologiju](#) Feminizam na seoski način. Naše saradnice tokom ovih godina bile su [Udruženje žena FERONIA Bezdan](#), [UG Podunav](#) iz Bačkog Monoštora, [Fondacija Hajnrih Bel Kancelarija Beograd](#), [Link Sombor](#), [Nananin salaš Bezdan](#) i Marijana Gagro.

Rad i udruživanje žena na selu kao ključno rešenje za unapređenje položaja ruralnih zajednica

Izrada studije uključivala je odlazak u tri lokalne zajednice u kojima su aktivne žene koje rade u seoskim sredinama: Priboj, Sombor i Užice. Rad sa prepoznatim aktivnim ženama u datim sredinama imao je edukativni, konsultativni i participativni zadatak radi mapiranja trenutnog stanja i potreba, a kao cilj ima mogućnost stvaranja mreže mladih seoskih žena. Kroz strukturisane razgovore i sastanke sa ženskim inicijativama mapirane su potrebe grupa, odnosno zajednica koje su nam pružile jasnije razumevanje konteksta lokalnih zajednica u kojima naše saradnice na lokalnu živu i deluju.

Tokom studije obavljena su četiri otvorena intervjua sa šest žena predstavnica ženskih inicijativa iz lokalnih zajednica koje karakterišu različite istorije, geografska razvijenost i lokalni konteksti radi utvrđivanja razlika među regionima i uočavanja mogućnosti za razvoj i lokalne akcije u različitim regionima Srbije.

Još jedan cilj izrade ove studije je prikupljanje različitih ženskih glasova koji su prepoznati kao važni za dokumentovanje istorije ženskog pokreta, kao i razvoj i planiranje unapređenja rada samih organizacija. Rad ovih inicijativa vidimo kao ključna rešenja za kreiranje i razvoj adekvatnih ruralnih mera i politika.

Geografske crtice

Vojvodina

Vojvodina je autonomna pokrajina Republike Srbije. Nalazi se u najsevernijem delu Srbije i graniči se sa Hrvatskom na zapadu, Mađarskom na severu i Rumunijom na istoku. Reke Dunav, Sava i Tisa dele Vojvodinu na istorijske regione Bačke, Banata i Srema. Granica sa južnim delom Srbije prati reku Savu, od granice sa Hrvatskom do Beograda, a zatim reku Dunav na istok do granice sa Rumunijom.

Pokrajina se, svojim većim delom, pruža preko Panonske ravnice i obuhvata 21.614 km² ili 27,9% teritorije Srbije. Administrativni centar je Novi Sad, a administrativno je podeljena na pokrajinske uprave sa sedištim a većim gradovima: Severnobački (Subotica), Južnobački (Novi Sad), Zapadnobački (Sombor), Severnobanatski (Kikinda), Srednjobanatski (Zrenjanin), Južnobanatski (Pančevo) i Sremski okrug (Sremska Mitrovica).

Prema popisu iz 2011. godine, Vojvodina je imala 1.931.809 stanovnika. Sombor je sedište Zapadnobačkog okruga sa 15 pripadajućih naseljenih mesta – sela, u kojima je, prema podacima sa popisa iz 2011. godine, živelo 85.903 stanovnika, od kojih su 44.275 (51,54%) bile žene.

Užice

Užice je grad u Zlatiborskom okrugu u Srbiji. Ujedno je i administrativni centar istoimene opštine i Zlatiborskog okruga. Nadmorska visina Užica varira od 411 do preko 600 metara. Leži na obalama reke Đetinje. Veliki je centar metalne, mašinske i voćarske industrije.

Najzastupljenije grane poljoprivrede su stočarstvo (govedarstvo i ovčarstvo), voćarstvo (šljive, jabuke i maline) i ratarstvo (krompir). Sve veća pažnja poklanja se gajenju i sakupljanju lekovitog bilja i šumskih plodova. Specifičnost kraja je tradicionalna proizvodnja suhomesnatih proizvoda.

Prema popisu iz 2011. godine u Užicu je živelo 78.040 stanovnika od kojih je 40.166 (51,47%) bilo žena.

Priboj

Opština Priboj nalazi se u jugozapadnoj Srbiji, na tromeđi Srbije, Crne Gore i Republike Srpske (BiH). Pripada Zlatiborskom okrugu. Kroz Priboj prolaze važni regionalni putevi ka Podgorici i Sarajevu, kao i pruga Beograd-Bar.

Na površini opštine od 552 km², prema podacima sa popisa iz 2011. godine, živelo je 27.133 stanovnika, različitih nacionalnosti, raspoređenih u 14 mesnih zajednica, od kojih su 13.723 (50,58%) bile žene.

Žene u Srbiji danas

Republika Srbija je u poslednjih dvadeset godina rodnu ravnopravnost i poboljšanje položaja žena u društvu postavila kao prioritet u javnim politikama i strukturnim reformama.

Na preporuku brojnih međunarodnih tela, vlade Republike Srbije od 2000. do danas donele su set zakona i strategija i gradile institucionalne mehanizme za unapređenje položaja žena i rodnu jednakost.

Među važnijim dokumentima, usvojena je Povelja o ljudskim pravima UN, ratifikovana Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (2010), Istanbulska deklaracija (2015), Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (1995), a usvojeni su i Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija (COR, 2015).

Prvi nacrt [Zakona o rodnoj ravnopravnosti](#) sastavljen je 2005., a 2016. i [Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost](#) za period 2016 – 2020. Srbija se nalazi na visokom 27. mestu po broju poslanica u Parlamentu (u aktuelnom sazivu Srpski parlament ima 93 poslanice).

Uprkos svim strategijama i formiranim telima, vladajuća struktura Vlade Srbije, na čelu sa Aleksandrom Vučićem, 2014. godine ugasila je Upravu za rodnu ravnopravnost. Ovim činom potvrđeno je da ne postoji suštinsko razumevanje prioriteta uspostavljanja rodne ravnopravnosti u svim segmentima društva, niti teškog položaja žena na tržištu rada, čime je došlo do retrogradnog procesa i ponovnog urušavanja, ionako nezavidne, pozicije žena u društvu.

Ključni mehanizam za rodnu ravnopravnost u Srbiji danas jeste [Kordinaciono telo za rodnu ravnopravnost](#) koje je Vlada Srbije osnovala oktobra 2014. na čijem čelu je potpredsednica Vlade Zorana Mihajlović.

Juna 2017. uspostavljen je novi [Sektor za antidiskriminacionu politiku i unapređenje rodne ravnopravnosti](#) pri Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja bez preciznih objašnjenja o njegovim odgovornostima u odnosu na Kordinaciono telo za rodnu ravnopravnost.

Istovremeno, inicirano je i formiranje Saveta za rodnu ravnopravnost Vlade, ali do danas nije (p)ostalo jasno kakav je odnos između Saveta i Kordinacionog tela.

Rast broja nacionalnih mehanizama ne vodi boljem stanju u oblasti, usled nejasno definisanih ingerencija gorepomenutih institucija koje bi trebalo da budu zadužene za implementaciju i realizaciju zakona i strateških dokumenata.

[CEDAW](#) (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) komitet je izrazio zabrinutost zato što Koordinacionom telu nedostaje adekvatan budžet, osoblje, politička nezavisnost i održivost, kao i zato što postoji dupliranje uloga i nedostatak sinergije između Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost i Sektora za antidiskriminacionu politiku i unapređenje rodne ravnopravnosti koji je 2017. godine uspostavljen u Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.

Ovaj sektor bavi se pripremom i analizom informacija i drugih analitičkih materijala, izradom zakona i drugih propisa u oblasti antidiskriminacije i rodne ravnopravnosti, daje mišljenje i predlaže mere za sprovođenje propisa, izrađuje analize i izveštaje o primeni međunarodnih konvencija. Uprkos nadležnostima ovog ministarstva u oblasti rodne ravnopravnosti, evidentno je prolongiranje usvajanja novog zakona o rodnoj ravnopravnosti koji bi značajno doprineo boljem položaju žena u Srbiji. Treba ukazati da Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost, kao osnovni i najvažniji nacionalni mehanizam, nije utemeljeno u zakonu, ima veoma ograničene ljudske resurse, a funkcionisanje ovog mehanizma zavisi od stranih donatora.¹

Uprkos formalnim, institucionalnim i zakonskim pomacima, pitanje položaja žena se iznova marginalizuje i na političkoj agendi i u medijskom/javnom diskursu u okviru kojih se nalazi na samom dnu prioriteta. Problemi koji danas okružuju žene - potplaćenost i eksploatacija na tržištu rada, pravo na izbor, nasilje nad ženama, rodni jaz u obrazovnom sistemu, trgovina ženama i prostitucija, diskriminacija, seksizam – pokazuju da bez obzira na unapređenje zakonske regulative, kontinuirano delovanje feminističkih organizacija, kao i prisustvo žena u politici, ovi društveni problemi i dalje nisu rešeni.²

U obrazovanju su u velikoj meri i dalje prisutni „patrijarhalni diskurs“, stereotipi i predrasude, pa se žene odlučuju za stručno usavršavanje prema tradicionalno dodeljenim rodnim ulogama, kasnije se suočavaju sa nemogućnošću bavljenja poslovima koji se tradicionalno pripisuju muškarcima, manje zarađuju na istim poslovima koje obavljaju i muškarci, zastupljene su u manjem broju na rukovodećim pozicijama u javnom i privatnom sektoru i neuporedivo više vremena provode obavljajući neplaćene poslove kao što su briga o kući, deci i starijima.³

Rodnu neravnopravnost posebno ističe nasilje nad ženama koje ostavlja ozbiljne negativne posledice na položaj žena koje trpe nasilje, pa samim tim i na društvo.

1 Babović, M. (2019) Politike rodne ravnopravnosti, Monitoring socijalne situacije u Srbiji, Dostupno na: <http://mons.rs/politike-rodne-ravnopravnosti>.

2 Višnjic, J. (2016), ONAsnaživanje, Studija slučaja, Beograd, Fond B92.

3 Blagojević, M. (2017) Žene na selu u Vojvodini: svakodnevni život i ruralni razvoj, Novi Sad: Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova. Dostupno na https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/02/18-zene_na_selu_u_Vojvodini.pdf.

Položaj žena na selu: višestruko marginalizovane grupe

U okviru opšteg konteksta poštovanja rodne ravnopravnosti, položaj žena u Srbiji ocenjuje se kao nepovoljan. Položaj žena u ruralnim sredinama, koje su višestruko marginalizovane, još je teži. Prema popisu iz 2011. godine u Srbiji je živelo 2.914.990 seoskih stanovnika. Pored toga što čine 40,5% od ukupnog stanovništva Srbije, stiče se utisak da su i muškarci i žene na selu, kao grupa stanovništva, zapostavljeni, dok se za žene koje žive na selu može reći da su za državu, institucije i društvo praktično „nevidljive“.⁴

Naše društvo, pored toga što je izraženo tradicionalno i patrijarhalno nastrojeno, bremenito je mnogim problemima od egzistencijalnog značaja te se čini da će sistemsko i sistematsko rešavanje položaja žena na selu još dugo izostati.

Uobičajena je slika žena na selu koje se doživljavaju kao žene koje se bave narodnim rukotvorinama, kuvaju tradicionalna jela, sade cveće i održavaju bašticu. Iza te idilične slike krije se surovija istina da su seoske žene, višestruko obespravljene, nosioci seoskih domaćinstava, te da se ceo teret porodice stavlja upravo na njihova leđa, a da pri tom za to nemaju priznanje niti porodice, niti lokalne sredine, niti društva u celosti.

Žene na selu se najčešće nalaze u statusu pomažućeg člana domaćinstva. To znači da su vrlo intenzivno angažovane u porodičnim poljoprivrednim poslovima. Većina ih radi puno radno vreme, u jeku sezone poljoprivrednih radova i sedam dana nedeljno, a da za taj svoj rad nisu plaćene. Dok je u EU ova kategorija aktivnih lica u procesu iščezavanja (0.9% od ukupne zaposlenosti), prema podacima ARS iz 2007. godine - 6.7% ukupne zaposlenosti u Srbiji odlazi na pomažuće članove domaćinstva. Većinu ove kategorije čine žene (74%), a izrazita većina pomažućih članova domaćinstva (93%) je zaposlena u poljoprivredi (RZS, ARS, Izveštaj za 2006).⁵

Položaj žena na selu, na prvom mestu, direktno je uslovljen sveukupno lošim socio-ekonomskim položajem seoskih domaćinstava u Srbiji.

4 Grupa autora i autorki (2013), Ljudska prava u Srbiji, Populizam: urušavanje demokratski vrednosti, Beograd, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Dostupno na <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/izvestaj2012.pdf>

5 Grupa autorka i autorki (2008), Žene na selu kao pomažućí članovi poljoprivrednih domaćinstava: položaj, uloge i socijalna prava, Beograd, SeCons. Dostupno na <https://www.secons.net/files/publications/94-publication.pdf>

Žene na selu većinom nisu vlasnice gazdinstava u kojima žive. Razlog tome jeste ustoličeni patrijarhalni princip nasleđivanja gde se žene najčešće isključuju iz nasledstva roditelja i nasledstvo prepušta muškim naslednicima, a takođe veliku ulogu igra i tradicija preseljenja u domaćinstvo supruga. U Srbiji je samo 17% žena vlasnica imovine u seoskim sredinama.⁶

Poloprivredna gazdinstva su retko registrovana na žene. U većini slučajeva nosilac poljoprivrednog gazdinstva je muškarac, osim u retkim slučajevima kada su muški članovi zaposleni izvan poljoprivredne delatnosti. To podrazumeva i da su žene retko vlasnice alata i mehanike potrebne za poljoprivredne poslove.⁷

Obrazovanje žena na selu je takođe uslovljeno tradicionalnim i patrijarhalnim stavovima, pa većina žena ima završenu osnovnu ili srednju školu. Pored toga, nedostatak informatičkih sposobnosti, znanja jezika i poznavanja digitalne kulture ih čini teško zapošljivom kategorijom i stvara nepovoljan položaj žena na selu na tržištu rada. Izostanak institucionalne podrške kod podizanja i odgoja dece u ranom dobu u seoskim sredinama, utiče na odluku žena da posao uopšte i potraže izvan porodičnih domaćinstava.⁸

Žene na selu retko uplaćuju penziona i invalidsko osiguranje. Razlog tome je najčešće nedostatak novca ili zakonska neinformisanost. To ih čini posebno ugroženom kategorijom u slučaju nesreće ili invaliditeta, a materijalnu obezbeđenost po pitanju penzije stiču isključivo nasleđivanjem prava na penziju ukoliko se desi da nadžive supružnika.

Situacija sa zdravstvenim osiguranjem je krajnje zabrinjavajuća. Žene na selu uglavnom nemaju zdravstvenu zaštitu i spadaju u red najugroženijih društvenih grupa u tom pogledu. U selima često nema dostupnih ambulanti, tako da im primarna zdravstvena zaštita nije na raspolaganju, a samim tim se odlažu i preventivni specijalistički pregledi. U slučaju bolesti, lečenje plaćaju ili u privatnim praksama ili u državnim institucijama.

S obzirom na to da im je životni stil pretežno tradicionalistički, što podrazumeva podređenost potrebama porodice i gazdinstva, nemogućnost odlučivanja o bilo kom aspektu porodičnog života i da se njihov položaj može odrediti kao potpuno ovisan o muškarcu, žene iz seoskih sredina vrlo često trpe neki oblik porodičnog nasilja. Nepostojanje institucionalne podrške, nerazumevanje sredine i izostanak ekonomske osnaženosti, žene na selu ostavlja u krajnje zabrinjavajućem položaju čijem se rešenju ne vidi bliska budućnost.

6 Blagojević, M. (2017) Žene na selu u Vojvodini: svakodnevni život i ruralni razvoj, Novi Sad: Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova. Dostupno na <https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/02/18-zene-na-selu-u-Vojvodini.pdf>

7 <https://agrosmart.net/2016/01/10/koga-je-briga-za-zene-na-selu/>

8 <https://www.afa.co.rs/post/polo%C5%BEaj-%C5%BEena-na-selu-u-srbiji>

Studija slučaja: moguće strategije za unapređenje položaja žena na selu

Bački Monoštor

„Udruženje građana „Podunav“ je nastao iz same potrebe da učiniš nešto dobro za svoju zajednicu, jer znaš i sam da ne možeš da promeniš ceo svet, ali možeš svoju mikro sredinu.“

Ovom rečenicom Zdenka Mitić iz Udruženja građana „Podunav“ iz Bačkog Monoštora objašnjava inicijativu za osnivanje udruženja 2007. godine. Svesne bogatog kulturnog nasleđa svoga kraja, kao i činjenice da su okružene specijalnim rezervatom prirode Gornje Podunavlje, 20 žena, članica Udruženja, oformilo je ekoturističku ponudu za posetioce Somborskog regiona.

Udruženje građana „Lavangrad“ osnovano je 2019. godine kao rezultat prekograničnog [projekta](#) saradnje grada Sombora i pograničnog grada u Mađarskoj. Sam cilj projekta jeste ekonomsko osnaživanje žena u ruralnim područjima kroz donaciju besplatnih sadnica i sadnju lavande kao jedne nove kulture za naše krajeve, a koja svojom mogućnošću raznolike upotrebe pruža priliku za ostvarivanje prihoda. Do sada je 30 žena posadilo lavandu na nekih 3 ha prostora u svojim okućnicama, a projektuje se da će u kasnijoj preradi biti uključeno 60 žena.

Razmatrajući čime raspolažu i razvijajući turističku ponudu Udruženja, postalo je jasno da su žene te koje su nosioci cele priče, te da su one te koje su istrajnije i posvećenije zajedničkom radu. Prepoznavši značaj ženskog uključivanja i primetivši pozitivne promene na ženama koje su se priključile njihovim aktivnostima, spontano je došlo do toga da baš žene u ruralnim sredinama budu u fokusu rada Udruženja.

Specifičnost njihovog kraja i blizina samog rezervata prirode Gornje Podunavlje približila im je eko princip kao način delovanja u sopstvenoj sredini. U okviru svoje turističke ponude organizovale su i ekološke radionice za goste i njihovu decu na taj način podižući svest o značaju očuvanja prirode i životne sredine.

Među problemima sa kojima se suočavaju žene u ruralnim sredinama na prvom mestu se ističe nedostatak institucionalne podrške za žene koje uspeju da se ohrabre da krenu preduzetničkim stazama, imajući u vidu da su žene na selu u velikoj većini zavisne od muškarca i mišljenja neposredne okoline.

Poljoprivredne penzije su poražavajuće niske i žene često posle 30 godina uplaćivanja penzionog osiguranja završavaju svoj staž sa penzijama od svega 15.000 dinara, pa se često odlučuju da se upuste u preduzetničke vode da bi dopunile svoj budžet.

Od velike je važnosti i digitalna pismenost koja je na zadovoljavajućem nivou u selu. Ženama su dostupne kontinuirane obuke digitalne i medijske pismenosti na kojima se upoznaju sa mogućnostima upotrebe društvenih mreža u svrhe sopstvenog razvoja i napredovanja.

Zdravstvena zaštita je takođe na zadovoljavajućem nivou u Bačkom Monoštoru. U selu postoji ambulanta sa ordinirajućim lekarom i stomatologom, dok se za specijalističke preglede žene upućuju u zdravstveni centar u Somboru.

Mlade žene koje su se ostvarile u ulozi majke imaju problem pri zapošljavanju, jer u selu nema jaslica za decu do treće godine, a vrtić u selu radi do 12h.

Žene u Bačkom Monoštoru su načelno zadovoljne pažnjom koja je usmerena na žene u seoskim sredinama. Primećuju da se prepoznaju kao važna kategorija stanovništva, naročito od strane lokalne samouprave i grada Sombora, te naglašavaju da se primenjuje i princip rodnog budžetiranja. Ističu da po prvi put grad Sombor u sastavu svog veća ima i članicu koja je zadužena za pitanje rodne ravnopravnosti. Odličan primer za to jeste sam projekat „Lavangrad“ koji je pokazao da grad razmišlja o problemu ekonomskog osnaživanja žena u ruralnim sredinama. Zadovoljne su i medijskom slikom koja prati žene iz Bačkog Monoštora i veruju da su predstavljene na adekvatan način.

Na državnom nivou zamera se, na prvom mestu, kreiranje konkursa na kojima žene često ne mogu da učestvuju zbog mnogobrojnih ograničenja. Susreću se sa uslovima koje ne mogu da ispune. Konkursi su uglavnom

usmereni na neke tradicionalne veštine, rukotvorine, kulinarstvo, dok žene na selu mogu da pruže mnogo više od toga, te da bi projekte trebalo usmeriti na podršku u započinjanju biznisa.

Pomoć pri zapošljavanju i ekonomskom osnaživanju mladih žena ogledala bi se u edukaciji o samozapošljavanju, o mogućnostima osnivanja preduzeća, zatim u razvoju predškolskog sistema koji bi majkama obezbedio brigu o deci i mogućnost da se zaposle i ostvare prihode. Korekcija radnog vremena za zaposlene majke male dece, kao i mogućnost porodijskog odsustva i naknade za negu deteta bi takođe značajno olakšale položaj ovih žena.

U Vojvodini je najranije prepoznata snaga nekoliko žena u odnosu na jednu ženu. Od kada su Sekretarijat za ravnopravnost polova i privredu i Zavod za ravnopravnost polova počeli sa popularizacijom udruživanja žena, osnovan je veliki broj udruženja koja se bave raznim aktivnostima.

Udruženja u Vojvodini su lokalno veoma povezana. UG „Podunav“ su članice Ženske ruralne mreže Vojvodine i Lokalne akcione grupe Sombor što im pruža priliku za razmenu iskustava i otvara mogućnost da se repliciraju primeri dobre prakse. Nažalost, povezanost ostaje unutar lokala, dok sa drugim regionima nemaju mogućnosti da se istinski umreže. Glavne prepreke tome jesu fizička distanca, nedovoljna digitalna pismenost i nedovoljni ljudski kapaciteti.

U UG „Podunav“ su zadovoljni postignutim rezultatima. Bački Monoštor je sinonim za aktivno selo upravo zbog njihovih aktivnosti i zalaganja što im daje kredibilitet za dalju saradnju i podršku lokalnih vlasti.

Prilika za razvoj se nazire u modernizaciji aktivnosti, u mladim ljudima i njihovim znanjima i veštinama, kao i vidljivosti u medijima i na internetu koje nikada nije dosta.

Stanišić

Iako su praktično u komšiluku, Bački Monoštor i selo Stanišić ne dele iste životne prilike niti uživaju istovetnu podršku. Ova razlika je, po rečima Ljiljane Gusić i Dragane Đapić iz [Udruženja žena „Udahni život“](#), najevidentnija u izostanku podrške lokalnih vlasti.

Udruženje žena je počelo sa radom 2008. godine, a registrovano 2010. Uvidevši mnoge nedostatke u svojoj društvenoj zajednici, do okupljanja je došlo spontano, iz želje da se ulepša život prvenstveno okupljenih žena, a potom i njihovih sugrađanki, sugrađana i istomišljenica. Na osnivačkoj skupštini učestvovalo je 28 žena, od kojih je 10 stalno aktivno dok radionice i edukacije, u trenutku kada se održavaju, okupe i do 150 zainteresovanih žena.

Udruženje u svom fokusu ima tri sfere delovanja: aktivnosti u sferi kulture i stvaralaštva, programe brige o deci i starima, te program ekonomskog osnaživanja žena.

Udruženje žena je nosilac kulturnog života u selu, od organizovanja tradicionalne manifestacije „Dani hleba, vina i ljubavi“, obeležavanja seoske slave, čestih izložbi u galerijama do izdavanja seoskih novina. Pored toga, u prostorijama udruženja bavile su se očuvanjem tradicije i stvaralaštva, pa su organizovane brojne radionice i edukacije gde su polaznice imale prilike da steknu veštine iz grnčarije, dekupaž tehnike, oslikavanja stakla, pravljenja sapuna.

Najponosnije su na aktivnosti iz sfere brige o deci i starima. Uz mnogo truda i lobiranja, a uprkos žestokom otporu lokalnih vlasti i nerazumevanju potreba starijeg seoskog stanovništva, te nespremnosti da finansijski potpomognu projekat, uspele su da 2009. godine pokrenu projekat geronto-domaćice. Taj projekat se održao do danas, sredstva u budžetu grada su odvojena za ovu uslugu, međutim nisu zadovoljne organizacijom usluge niti njenim kvalitetom jer je prepuštena privatnoj agenciji iz unutrašnjosti Srbije.

Drugi projekat koji ističu jeste briga o deci „To je moje sigurno mesto“ koji je okupljao decu iz socijalno ugroženih kategorija gde su posebnu pažnju posvetile izgradnji socijalnih veština dece, te brizi o higijeni, obrazovanju i osnovnoj nezi dece u ranom školskom uzrastu. Prva sredstva za ovaj projekat dobile su od tadašnjeg Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalna pitanja. Potom su se uključili i Nacionalna služba za zapošljavanje i pokrajinska Vlada. Projekat je zapošljavao dve učiteljice i brojne stručne saradnice u zavisnosti od trenutnih potreba rada sa decom. Centar za socijalni rad je pomogao projekat tako što je paralelno radio sa roditeljima dece korisnika usluga. I pored dobrih rezultata koji su bili evidentni u promeni ponašanja kod dece, razvijanja osećaja pripadnosti i dobrog puta da deca iz ugroženih kategorija, koja sa 18 godina po automatizmu postaju korisnici socijalne pomoći, ipak kasnije budu društveno korisna, projekat je nakon četiri

godine naglo ukinut odlukom Ministarstva rada na čelu sa tadašnjim ministrom Aleksandrom Vulinom. Kako su izgubile tu podršku, zbog suštinskog nerazumevanja sa lokalnim vlastima, ukinuta je i njihova podrška. Kod donatora nisu uspele da nađu adekvatnu podršku jer se za ovakve projekte traži kontinuirano finansiranje, a takvo im nije dostupno. Nakon godinu dana bezuspešnog pokušavanja da nastave sa radom, projekat je ugašen. Svesne činjenice da takav projekat treba da uđe kao stalna, institucionalna uluga Centra za socijalni rad jer nije potreban samo njihovom, već svakom selu, ne odustaju od potrage za finansiranjem.

U okviru sfere ekonomskog osnaživanja žena, iz edukacija i obuka koje su prošle članice Udruženja, zaživela je inicijativa „[Vojvođanska kuća](#)“ gde se proizvodi i prerađuje organsko povrće. Inicijativa zapošljava jednu ženu i dve kooperantkinje koje u svojim kućama imaju organsku plasteničku proizvodnju. Obuke u organizaciji udruženja, na kojima su učestvovala mnoge žene, podstaklo ih je da se upuste u preduzetničke vode, pa tako navode mnoge dobre primere žena koje su se odvažile da pokrenu svoj posao od sredstava i sa kapacitetima koji su im dostupni.

Kao primarni problem žena na selu ističu patrijarhalan odnos prema svemu što žena radi. Muškarci su nosioci poljoprivrednih gazdinstava, nosioci imovine, kuća, zemlje i mašina, a to je teško promeniti u seoskoj sredini.

Kao drugi veliki problem, ističu neprilagođenost uslova projekata realnim mogućnostima žena na selu. U najvećem broju slučajeva projekti su prilagođeni velikim proizvođačima koji imaju veće mogućnosti dok one, kao mali proizvođači, ne mogu da konkurišu shodno svojim ljudskim i finansijskim kapacitetima.

Kao treći problem navode odnos trenutne politike prema selima, koja nije usmerena samo na žene, već na seosko stanovništvo uopšte. Ističu i svoj lični problem - pristup lokalnim projektima i podrška lokalnih vlasti su politički obojeni. Uslovi života u selu Stanišić drastično su opali u poslednjih deset godina i sve što je postignuto u periodu koji je prethodio polako je ugašeno, po njihovim rečima, zbog političke nepodobnosti. U selu nemaju matičnu službu, banku, bankomat, sportske klubove, primarna zdravstvena zaštita je vremenski ograničena, javni sabračaj je na lošem nivou. Nedostatak institucionalnog prisustva u selu onemogućava stanovništvo da ostvari svoja osnovna prava i neke od pogodnosti, jer sve institucije gravitiraju gradu Somboru koji je seoskom stanovništvu većinski finansijski i fizički nedostupan.

Sa stanovišta zastupljenosti rodne ravnopravnosti u medijima i u odnosu države prema selima kažu da su u selu svi podjednako ugroženi i da je politika trenutne vladajuće strukture dovela do retrogradnih procesa te da se žene i muškraci na selu podjednako brinu o egzistencijalnim, osnovnim potrebama. Medijske slike o selu licemerno predstavljaju okvire nekih strategija koje se niti primenjuju, niti su vidljive u seoskim sredinama. Državne strategije, takođe, nisu prilagođene uslovima, mogućnostima i potrebama seoskog stanovništva. Strategije se kreiraju po kancelarijama institucija sa idiličnom slikom sela kao idejom za iste, dok stvarnog kontakta i sagledavanja problema na terenu nema.

Neka od rešenja se naziru u pojednostavljivanju konkursnih procedura, kako državnih, tako i donatorskih. Pored nepoznavanja engleskog jezika, pa samim tim i nemogućnosti učešća na konkursima, kod dobijenih projekata ogromna administracija i ispunjavanje nekih formalnih uslova koja prati projekte je nešto što im dodatno stavlja teret. Imaju utisak da se značajni resursi troše na formalnosti, umesto da se fizički na terenu provere razvoj i dostignuća predmetnog projekta što bi im značajno uštedelo na vremenu i omogućilo da svoje kapacitete preusmere na druge aktivnosti.

Takođe, skreću pažnju na to da projekti koji podržavaju žene ili udruženja u ekonomskom osnaživanju kratko traju. Naime, u tim slučajevima jednokratna pomoć nije dovoljna. Prema njihovom iskustvu, prosečno vreme trajanja projekata je oko godinu dana, tokom kojih se radi na motivaciji i edukaciji žena da pokrenu i razrade ideju, ali da nakon isteka roka, žene ne znaju šta dalje. Ovakvim projektima bi idealan rok bio tri godine.

Sredstva projekata su neadekvatno usmerena. Često neke svoje potrebe koje bi im rešile probleme na duže staze ne mogu da zadovolje jer je namena finansijskih sredstava precizno definisana. Smatraju da bi te uslove trebalo relaksirati i dodatno personalizovati prema potrebama udruženja.

Lokalno su udruženja dobro povezana. Od trinaest udruženja u Somborskom okrugu, tri su odskočila i napredovala, pa svoja stečena znanja i iskustva primenjuju da bi pomogla i ostalim udruženjima koja su se slabije razvila. Regionalna saradnja je na zadovoljavajućem nivou i pruža im mogućnosti za razmenu iskustava, znanja i veština. Jedne su od osnivačica „[Ženske ruralne mreže](#)“, preko [Delta fondacije](#) saraduju sa udruženjima koja se bave organskom proizvodnjom, a preko „Ekumenki“ razvijaju saradnju sa Hrvatskom i BiH. Saradnja sa udruženjima iz drugih zemalja pruža im priliku da uvide dobre primere zakonodavstva i nacionalnih strategija za žene u ruralnim sredinama, ali smatraju da udruženja iz Srbije nemaju kapaciteta, sredstava, veština, znanja niti institucionalne podrške kako bi učestvovala u projektima ili primere dobre prakse prenele u svoju sredinu. Saradnja sa drugim regionima iz Srbije je praktično nepostojeća.

Veliki potencijal leži u umrežavanju i mogućnosti razmena informacija. Ističu da su studijska putovanja krucijalna za učenje i konstantno napredovanje. Prilika da se upoznaju sa osnaženim ženama iz drugih regiona koje imaju ideje je neprocenjivo blago i tačka polazišta za energiju i elan koji su potrebni za aktivnosti udruženja.

Aktivnosti udruženja u smislu podsticaja žena na finansijsko osamostaljivanje je dalekosežno. Osim konkretnih primera članica koje su pokrenule svoje mini biznise, njihovo delovanje uticalo je i na žene iz sela koje su indirektno podstakle da se osnaže, zanemare osude ili nedostatak podrške u porodici i zasnuju male manufakture koje im donose prihode. Zbog nemogućnosti da donose odluke o gazdinstvu, te da su njihove aktivnosti svedene na kuću i okućnicu, žene svoje raspoložive kapacitete i resurse koriste za ostvarivanje kakvih-takvih prihoda. A čim su ekonomski snažnije, žene su i mentalno snažnije.

Društvene mreže i mediji im daju mogućnost za promociju svog rada i aktivnosti. Zadovoljne su medijskom pokrivenošću i saradnjom sa medijima uopšte. Pored toga, ove kanale komunikacije koriste za razmenu informacija i prikupljanje ideja za dalje delovanje.

Od resursa koji im nedostaju, na prvom mestu, ističu nepoznavanje engleskog jezika koje ih sprečava da učestvuju na nekim važnijim konkursima što bi im potom donelo druge resurse, mašine i opremu. Elektronsko opismenjavanje je polje na kome kontinuirano rade, ali koje je i dalje na nezdovoljavajućem nivou kod žena u ruralnim sredinama. Ovo je naročito postalo evidentno u doba pandemije kada je naglo ograničena mogućnost okupljanja i druženja. Žene ili ne poseduju elektronsku opremu koja im je potrebna ili njihova znanja o upotrebi digitalnih sredstava nije dovoljna. Budućnost vide u kontinuiranoj edukaciji ili kako kažu po rečima njihove mentorke dr Branke Lazić, doživotnoj školi.

Priboj

„Potičem iz sela i selo mi je u duši. Ako sam ja otišla iz sela, selo nije iz mene. Rešila sam da sa tim seoskim ženama radim jer mi je njih najžalije. Sve žene se nekako snađu, neku priču imaju, ali seoske žene su baš bile nevidljive i anonimne, i onda sam htela da pomognem i vidim da se čuje i njihov glas“.

Malina Stanojević iz Priboja ovako objašnjava motivaciju da 2012. godine osnuje Udruženje žena „[Sačuvajmo selo Priboj](#)“ koje broji nekih 70 članica, od kojih je aktivno 30 do 40, u zavisnosti od potreba i aktivnosti koje su u toku.

Udruženje je statutarno opredeljeno za razvoj poljoprivrede u seoskom turizmu sa ciljem osnaživanja položaja seoskih žena. Pored ovih aktivnosti, posvećene su i očuvanju kulturne baštine, tradicionalnih rukotvorina, kao i principima poštovanja rodne ravnopravnosti.

Neinformisanost se navodi kao prvi i osnovni problem žena u njihovoj sredini. Odmah potom i tradicionalno, patrijarhalno vaspitanje kojim su žene onemogućene da učestvuju u bilo kakvim mehanizmima odlučivanja, te nerazumevanje same porodice za uključivanje u bilo kakve aktivnosti izvan porodičnog kruga.

Da bi se žene uključile u aktivnosti, potrebna je dozvola muškarca koja se postiže zagovaranjem neke koristi od ženskog udruživanja, pa se u projektima uvek insistira na tome da rezultat edukacija i obuka bude nešto vidljivo, materijalno čime žena dobija na značaju i vrednosti u očima svoje porodice i uopšte zajednice u kojoj živi.

Evidentan je napredak u ženskom samopouzdanju, načinu na koji predstavljaju sebe i svoje uspehe u zajednici i u javnosti. Trenutno se aktivno radi na tome da se žene uključe u rad mesnih zajednica i da se ispoštuje kvota 50-50%.

Penzije su, kao i u Vojvodini, poražavajuće male i ne zadovoljavaju ni osnovne potrebe korisnika. Smatra se da bi posebnu pažnju trebalo usmeriti na rešavanje problema neplaćenog rada. Žene su, kao i muškarci, zaposlene u poljoprivredi, a da ni same ne cene i ne vrednuju svoj rad.

Jedan od problema jeste i pitanje dečijeg dodatka koji se ne isplaćuje za svu decu koja se rode u jednoj porodici. Čest je slučaj da su neuslovne okolnosti u kojim takve porodice žive za mesne zajednice i opštine nevidljive. Nade se polažu u izradu socijalne karte koja je u vreme digitalne ere više nego potrebna i izvodljiva.

Većina žena nema nikakvu zdravstvenu zaštitu jer im se ne isplati da uplaćuju dok bolest nije na vidiku. U slučaju oboljevanja, posledično se mnogo više novca troši na lečenje.

Što se tiče stanja medijske slike i državne brige o seoskim ženama, smatra se da su žene na selu u zapečku politika i mera koje se primenjuju. Najveću podršku žene na selu dobijaju od strane stranih donatora kroz konkurse i dobijanje projekata. Projekti državnih institucija nisu primereni potrebama seoskih domaćinstava, a podrška lokalnih institucija se ogleda u verbalnom podstreku i na tome se i zadržava.

Rešenje problema u seoskim sredinama nazire se u sistemskom, personalizovanom pristupu jer nije svako selo isto.

„Znači, popnite se na jedno brdo i gledajte u selo i svi ste učili iz čitanke neke pokazatelje, imate znanje i šta bi za ovo selo bilo najbolje, jer u nekom selu možda je najbolje gajiti pšenicu, u nekom stoku, u nekom, nemam pojma, u nekom samo turiste jer ima nekih tih spomenika, te mineralnih izvora, te svašta nešto. E, sad treba to identifikovati, prepoznati i onda, kad to sve sagledaju sa tog brda, kako ga ja tako nazivam, onda sjedite gospodo, recite, dajte ideje šta bi bilo najbolje“.

Pored ovakvog pristupa, Malina Stanojević nudi i ideju planskog kadriranja pomoću kojeg bi se studentsko stanovništvo usko specijalizovalo upravo za potrebe regiona iz kog dolaze, a rešenje vidi i u poboljšanju plata u manjim opštinama koja bi ljude koji su otišli na školovanje motivisala da se vrate u svoja mesta i podstaknu razvoj istih.

Donatorskim konkursima se udruženje prilagođava prema svojim mogućnostima, ali bi bilo potrebno da se i konkursi prilagode realnim potrebama seoskih žena. Koliko god da su edukacije potrebne, finansijska pomoć je od suštinske važnosti. Materijalna pomoć je ta koja ženama daje kredibilitet u seoskim sredinama i istinski ih osnažuje.

Razlike u prilikama su velike od opštine do opštine. Lokalno i regionalno udruživanje im pruža priliku za razmenu iskustava, znanja i ideja. Trenutno se radi na formiranju jednog krovnog udruženja za sva udruženja jugozapadne Srbije kome je cilj da žene budu uticajnije i da se omogući da se njihov glas čuje i da svojim uticajem pozovu na odgovornost svih vladajućih struktura.

Aktivno se radi na digitalnom opismenjavanju. Žene članice su aktivne na društvenim mrežama i koriste se savremenim oblicima komunikacije što im naročito olakšava međusobnu komunikaciju, na prvom mestu, iznalaženje tržišta za plasman proizvoda i edukaciju, naročito imajući u vidu činjenicu da žive u razuđenom području sa slabom saobraćajnom infrastrukturom.

Nedostatak kadrova je resurs koji najviše nedostaje udruženju i koji ga sprečava u bržem i boljem napredovanju.

Užice

[„Ženski centar Užice“](#) osnovan je 1998. godine na inicijativu 15 žena čiji je cilj bio da ukažu lokalnoj zajednici na položaj žena u društvu, njihova ženska prava i veštine, da daju podršku ženama u ranjivim grupama, iznađu rešenja i na taj način doprinesu mentalnom i ekonomskom osnaživanju žena ističu Rada Gujaničić i Marina Tucaković iz Centra. Sticajem okolnosti, 2010. u okviru Centra počinje sa radom preduzeće [Retex](#) koje se bavi reciklažom tekstila.

ŽCU ima 15 stalnih članica, od kojih je 13 zaposleno u Centru, dok u reciklaži tekstila radi od pet do osam žena, u zavisnosti od raspoloživih finansijskih sredstava. Učesnice radionica u organizaciji Centra su uglavnom žene iz seoskih sredina, broj učesnica se procenjuje na 120 žena godišnje. Centar radi i sa ženama žrtvama nasilja kojih bude od 70 do 90 godišnje. Preko SOS telefona imaju oko 1000 poziva godišnje.

Shodno svojim sposobnostima, veštinama i potrebama žena u zajednici, a delimično uslovljene i konkursima na koje su se prijavljivale od 2000., uspele su da realizuju tri programa: zdravstveni, obrazovni i ekonomski.

Program ekonomskog osnaživanja ih je inspirisao da razvijaju svoje inicijative od kojih bi mogle da zarađuju novac, a oduvek su bile fokusirane na zaštitu životne sredine. Usvojivši primer dobre prakse sa jednog od studijskih putovanja u Kanadu, osnovale su reciklažni centar Retex. Uz pomoć jednog malog projekta grada Užica, uspele su da zaposle četiri žene i naprave humanitarni servis u kome su prikupljale donacije garderobe od građana. Isprojektovavši nove segmente poslovanja, usmerivši se na redizajn i opremivši radionicu, krenule su u realizaciju biznis ideje koja bi trebalo da izgradi samoodrživost programa i samog Ženskog centra. Ideja je proizvodnja recikliranog tekstilnog vlakna koja bi ponudila rešenje tekstilnog i postindustrijskog otpada na teritoriji cele Srbije.

Poljoprivrednice, kao odgovorne za zdravu ishranu porodice i dece, su bitna kategorija žena sa kojima Centar radi. Oformljena je poljoprivredna zadruga „Zdravčica“ koja neguje principe organske proizvodnje kroz čiji rad su pokušavale da utiču na postojeće politike u kojima izostaju podrška i državne subvencije za tu vrstu proizvodnje, naročito za poljoprivrednice. Dvadeset godina su, zajedno sa nekim drugim zainteresovanim stranama, lobirale da se zakonski uredi oblast proizvodnje i prodaje na seoskim domaćinstvima i da se rad žena u poljoprivredi i prodaja na tezgama uredi i prepozna. Pravilnik je konačno donet u februaru 2020.

Obuke za žene ekonomske struke, koje su kao rezultat imale 38% zapošljenosti žena nakon istih, nisu zaživele jer je na tržištu rada izdominiralo partijsko zapošljavanje, monopolizam, pa i korupcija te nije bilo svrhe da se sa njima nastavi.

Kada su procenile da su kao organizacija dovoljno uradile u svojim sredinama i da su stekle dovoljno znanja, bile su spremne da se okrenu radu i organizovanju seoskih žena. Od 2007. do 2011. su, u saradnji sa AŽIN-om, uz podršku Fondacije [Kvinna till Kvinna](#) sprovele program kroz koji je prošlo preko 2000 seoskih žena na šest opština kada su u užičkom kraju formirana autentična udruženja seoskih žena koja su u fokusu svih aktivnosti po prvi put imala ženski aktivizam i ženska prava. Od 2013. kroz dva projekta [UN Women](#)-a, prolazile su sa seoskim ženama kroz informatičke obuke gde su žene imale priliku da unaprede neophodne komunikacijske veštine i korišćenje interneta, a sve sa ciljem da se poveća učešće žena u savetima mesnih zajednica. U ovim naporima imale su podršku ženskih odborničkih mreža i tadašnje predsednice Saveta za rodnu ravnopravnost grada Užica, Snežane Janjić. Kada su raspisani izbori, uspele su da broj žena u savetima povećaju za više od 100%, što je bio revolucionaran rezultat. 2015. su svi postignuti rezultati porušeni. 2015. je ključna za pojavu retrogradnih procesa i obustavljanje rada na uspostavljanju rodne ravnopravnosti u svim segmentima. Iz saradnje sa ženskim odborničkim mrežama ostaje jedna velika pobeda koja i dalje traje, a to je SOS telefon.

Feministički i eko princip su za ŽCU neraskidivi procesi o čemu najbolje svedoči njihov reciklažni centar. „Ovo što mi radimo jeste kombinacija socijalnog preduzetništva, cirkularne ekonomije, ali solidarna ekonomija je pravi termin koji opisuje ono što mi želimo da radimo, da rešimo jedan problem koji je u skladu sa prirodom. U prirodi je sve kružnog toka, tako da sve nam se vraća. Sve što radimo u svojim životima bi trebalo da ima taj prirodni ciklus. Sada, nažalost, nismo u tom prirodnom ciklusu i profit je nešto što je glavna odrednica za sve.“⁹

Među problemima seoskih žena ističe se infrastruktura, tj. nedostatak iste, kao najveći.

„Dostupnost informacija, dostupnost usluga, dostupnost resursa jer se to koristi često. Jer mi puno koristimo tu reč dostupnost kao, kako da kažem termin, koji pokazuje koliko je nekome omogućeno da uživa u tim nekim blagodatima iz tog društva. E, pa to je seoskim ženama u velikoj meri uskraćeno... I dobri putevi i socijalne usluge i ta druga infrastruktura jer ima mnogo mnogo mesta gde vi nemate internet, nemate čak ni struju, onda imaju problem sa naponom, pa onda i kad imaju te velike zamrzivače, to sve što im je neophodno na selu da kad imaju dosta te hrane, moraju, onda ti zamrzivači crkavaju i onda, recimo, vrlo često nemamo sa ženama komunikaciju, moraju da izađu na brdo da bi pričale na mobilni i tako dalje“.¹⁰

Drugi istaknuti problem jeste to što je seosko stanovništvo za državu nevidljivo. Žene, kao i muškarci, u seoskim sredinama imaju sramotno male penzije, rade prekovremeno, nemaju zdravstveno osiguranje, a život im otežavaju uslovi u kojima žive: nemaju puteve, nemaju struju, nemaju vodu i kanalizaciju. Predškolski i školski sistem nisu dostupni u svakom selu, pa te žene spadaju i u teško zapošljivu kategoriju jer nemaju kome da prepuste brigu o deci.

Žene najčešće nisu vlasnice imovine, nosioci gazdinstava, dominira patrilinearni princip nasleđivanja, a glas žena se još uvek ne poštuje niti u porodici niti u zajednici što dovodi do trećeg prominentnog problema, a to su predrasude. Žene nemaju moć odlučivanja, neblagonaklono se gleda na njihovo udruživanje i nemaju dovoljno podrške u osamostaljivanju i ekonomskom osnaživanju, prvenstveno u svojoj porodici i zajednici, a potom ni od države.

U držanim strategijama se žene pominju, ali suštinskih pravih programa za seoske žene nema. Najveća je zamerka u tome što se programi i politike kreiraju u ministarstvima dok bi trebalo da se kreiraju u razgovoru sa ženama i prepoznavanju problema i iznalaženju rešenja na samom terenu. O ženama se priča u kontekstu rukotvorina i kuvanja hrane dok su ozbiljni problemi, kao što je neplaćen rad, nezaposlenost, nemanje zdravstvenog i penzionog osiguranja stavljeni u zapećak.

Saradnju sa lokalnim medijima ocenjuju kao prijateljsku. U Zlatiborskom okrugu ima 13 lokalnih medija koji prate rad Centra i svaka njihova akcija dobija adekvatan medijski prostor. Mediji sa nacionalnim frekvencijama

9 Marina Tucaković, Ženski centar Užice

10 Radmila Gujaničić, Ženski centar Užice

bi, takođe, morali da menjaju sliku o seoskim ženama koju kreiraju svojim izveštavanjem. Sa idilične slike seoske žene koja kuva i sprema, fokus svog izveštavanja bi trebalo da pomere na suštinske probleme čija bi ekspozicija u javnosti znatno doprinela borbi za prava seoskih žena.

Donatorima se predlaže davanje strateških grantova organizacijama uz prateće strateške obuke koje podižu kapacitete u upravljanju novcem. U ženskim organizacijama često prevladavaju patrijarhalni i autoritarni principi, naročito što se žene manje međusobno uvažavaju. Od posebne je važnosti da se ženama podiže svest o obesprijateljnosti i solidarnosti, međusobnoj saradnji i preuzimanju odgovornosti. Kada se radi o obukama ili radionicama mora se voditi računa o potrebama i dinamici života žena na selu.

Poslednjih godina, zapaža se dobra saradnja između donatora i države. U tom odnosu krije se uloga donatora koji bi mogli državu da usmeravaju na udruženja, civilni sektori nevladine organizacije sa kojima treba i moraju da saraduju. Donatori bi trebalo da utiču i na to da programi koji se kreiraju budu adekvatni potrebama korisnika kako bi se zajednički postigao suštinski napredak.

U regionalnim saradnjama zapažaju se velike razlike u kapacitetima, kako kod pojedinki tako i u samim organizacijama. Velika je razlika između mladih organizacija i nekih koje već imaju dosta iskustva u projektima iza sebe. Rešenje se vidi u dugoročnim, trogodišnjim projektima koji bi omogućili kontinuiranu edukaciju u upravljanju novcem, nabavci preme, finansijskoj stabilnosti za administrativne i tehničke kadrove čime bi se postiglo ujednačavanje kapaciteta. Regionalno udruživanje je važno zbog uticaja i pritiska koje bi ujedinjene organizacije mogle da vrše na institucije koje kreiraju mere i politike.

Svoj uspeh i promene ŽCU vidi u svim osnaženim pojedinkama, organizacijama i programskim inicijativama koje su nastavile da postoje i rade uprkos svim preprekama i finansijskim poteškoćama na koje su usput nailazile. Osim toga, uspeh se ogleda i u novcu za investicije koji su uspele da privuku svojim delovanjem, a koji je ženama doneo konkretne benefite.

ŽCU se u svom radu koristi svim savremenim metodama digitalne komunikacije. Online obuke, viber grupe, online upitnici im omogućavaju da budu u toku sa dešavanjima, prikupljaju podatke, razmenjuju iskustva, znanja i informacije, a ostavljaju mesta i za druženje koje je ženama u seoskim sredinama od izuzetne važnosti jer im daje osećaj pripadanja, zajedništva i razumevanja.

Pored značajne institucionalne podrške fondacija kao što su [Trag](#), [OAK](#), [Kvinna till Kvinna](#) koje su im pomogle u mnogim projektima, finansijska sredstva kojima raspolažu nisu dovoljna za sve njihove potrebe. Kao primer navode kontinuiranu kampanju za primenu Zakona za sprečavanje nasilja nad ženama za koju nikada nemaju dovoljno sredstava.

Iz finansijskih razloga, Ženski centar Užice nije u prilici da sebi priušti prostor koji im je potreban za dalji razvoj reciklažnog pogona, kao ni podmladak koji im je potreban u samom menadžmentu Centra. Tu se ogleda najznačajniji resurs koji im nedostaje, a to je strateška podrška koja bi im omogućila da započnu inicijative koje bi bile dugoročne i ostale kao zaveštanje mlađim generacijama koje dolaze.

Preporuke za lokalnu akciju

Detaljna analiza zatečenog stanja u gorepomenutim regionima i mapiranje potreba žena u ruralnim sredinama ističu sledeće akcije kao neophodne za unapređenje i pozitivan razvoj položaja seoskih žena:

Trebalo bi izgraditi mehanizme koji umanjuju zavisnost procesa unapređenja položaja seoskih žena od političkih okolnosti. Iz analize zatečenog stanja evidentna je politizacija procesa, kao i negativne posledice političkih promena vlasti na lokalnom i državnom nivou, te promena u upravljanju različitim institucijama.

Usmeriti resurse na uključivanje većeg broja žena na pozicijama odlučivanja u seoskim sredinama, kao što su mesne zajednice, odbori i lokalne samouprave.

Obezbediti intenzivnu i kontinualnu medijsku vidljivost seoskih žena i njihovog položaja, naročito u medijima sa nacionalnim frekvencijama i tiražima. Promovisanje akcija i poruka koje podižu svest o seoskim ženama kao višestruko marginalizovanim grupama. Stalno informisanje o važnosti ekonomskog osnaživanja seoskih žena i neophodnoj podršci od strane zajednica i društva u celosti.

Sprovesti pojednostavljivanje konkursnih procedura i relaksiranje kompleksnih zahteva za učešće na konkursu, te dodatno prilagoditi same konkurse prema realnim potrebama žena kako bi se postiglo da budu dostupniji ženama u ruralnim sredinama shodno njihovim kapacitetima i mogućnostima.

Obezbediti pomoć pri zapošljavanju i ekonomskom osnaživanju kroz edukacije o samozapošljavanju, preduzetništvu i raspoloživim modelima osnivanja preduzeća.

Mini-grantovi kao početni kapital za započinjanje poslovnih inicijativa. Planiranje obezbeđivanja mini-grantova za podršku ženama koje pokreću svoje poslovanje kako bi se kroz dodatne raspoložive mogućnosti doprinelo ekonomskoj održivosti poslovanja.

Obezbeđivanje dugoročnih, trogodišnjih projekata koji bi omogućili kontinuiranu edukaciju u upravljanju novcem, nabavku opreme i finansijsku stabilnost za administrativne i tehničke kadrove čime bi se postiglo ujednačavanje kapaciteta udruženja na različitim stupnjevima razvoja.

Podržati regionalno udruživanje koje je važno zbog uticaja i pritisaka koje bi ujedinjene organizacije mogle da vrše na institucije koje kreiraju mere i politike. U umrežavanju se vidi veliki potencijal jer pruža mogućnost razmene informacija, iskustava te stečenih znanja i veština.

Kreiranje društvene mreže ili, u manje atraktivnom formatu, foruma žena iz seoskih sredina. Imajući u vidu mogućnosti koje pružaju savremene tehnologije i činjenicu da se kontinuirano radi na digitalnom opismenjavanju žena iz ruralnih sredina, ovakva platforma bi omogućila da se regionalno lakše umreže radi razmene znanja, iskustava, inicijativa i primera dobre prakse.

Korišćena literatura

Babović, M. (2019) Politike rodne ravnopravnosti, Monitoring socijalne situacije u Srbiji, Dostupno na: <http://mons.rs/politike-rodne-ravnopravnosti>.

Blagojević, M. (2017) Žene na selu u Vojvodini: svakodnevni život i ruralni razvoj, Novi Sad: Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova. Dostupno na <https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/02/18-zene-na-selu-u-Vojvodini.pdf>.

Višnjić, J. (2016), ONAsnaživanje, Studija slučaja, Beograd, Fond B92.

Grupa autora i autorki (2013), Ljudska prava u Srbiji, Populizam: urušavanje demokratski vrednosti, Beograd, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Dostupno na <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/izvestaj2012.pdf>.

Grupa autora i autorki (2018), Prvi izveštaj ženske platforme za razvoj Srbije, Prioriteti za 2017. i 2018. Beograd, Ženska platforma Palić i Fridrich Ebert Stiftung. Dostupno na <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/12991.pdf>.

Grupa autorka i autorki (2008), Žene na selu kao pomažući članovi poljoprivrednih domaćinstva: položaj, uloge i socijalna prava, Beograd, SeCons. Dostupno na <https://www.secons.net/files/publications/94-publication.pdf>.

Koga je briga za žene na selu. Dostupno na <https://agrosmart.net/2016/01/10/koga-je-briga-za-zene-na-selu/>.

Položaj žena na selu u Srbiji. Dostupno na <https://www.afa.co.rs/post/polo%C5%BEaj-%C5%BEena-na-selu-u-srbiji>.

Impressum

Autorka: Marija Popović Mitalkov

Urednice: Jelena Višnjić i Milica Batričević

Dizajn: Jelena Jaćimović

BeFem, feministički kulturni centar

Godina izdanja: 2021

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije i Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovoran BeFem feministički kulturni centar i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije, USAID-a niti Vlade Sjedinjenih Američkih država.

